

DÉLVIDÉKI SZEMLE

1942 OKTÓBER

I. ÉVF. 10. SZÁM.

Korunk költője

(Mécs László)

BABITS titokzatos mesterségnek nevezte a költészetet, Kosztolányi megírta ennek a mesterségnek az ábécéjét. A maga módján megmutatta, hogy „csak ennyi az egész“. Persze az olvasó csak később veszi észre, hogy nem a titkot leplezi le Kosztolányi, hanem épen csak a titokig, a titok küszöbéig vezet el. Hát még mennyire titokzatosak maguk a költők! Petőfi egyszerű, Babits komplikált, Vörösmarty forró, Kosztolányi hűvös, Arany tudatos, Ady „ösztönös“ költő; de ha tetszik, cserélgethetem is ezeket a jelzőket, akkor is lelepleznek valamit az íróból, de egy másik Aranyból, egy másik Vörösmartyból, egy másik Petőfiből. Ilyenkor elgondolkozhatunk: vagy nem ismerjük az írókat, vagy több arcuk van, vagy nem lényeges az, amit ezek a minősítő szavak róluk mondanak.

Ez a zavar legtanulságosabban a köztünk élő író sorsán figyelhető meg. Tízezrek lelkesednek érte, tízezrek nem tudnak vele mit kezdeni. Sokan belőle táplálkoznak, sokan csak derülnek furcsa sorain. De a jelentkező költői tehetség a kritikusokat és a hivatalosakat szokta legjobban próbára tenni és megtréfálni. Számukra, az „írástudókra“ a legkeményebb dió az „elintézetlen“ író. Nehezen tudják eldönteni, hogy kivel van dolguk: fűzapoétával, vagy igazi költővel, vagy a kettőnek valami csodálatos keverékével? Ez Mécs László esete is.

Korunk legnépszerűbb élő költője; az ő versei közül ment át a legtöbb a köztudatba, szavai megtapadnak, mint annakidején Ady sorai, Összes verseinek kiadói sikere Ady és Babits könyvsikerei után következik. Valóban sokak költője.

Mindez azonban érthetetlen, ha verseit újabb vagy régibb klasszikusaink verseihez mérjük és költészetét a náluk beváló szempontok szerint vizsgáljuk. Igazán nem testvére, nem is utódja egyik nagy költőnknek sem. Sőt semmiképen sem érezzük klasszikusnak. A kritikusok és az irodalmi vetélytársak pedig inkább hibáiról szeretnek beszélni, s legszívesebben irodalmon kívül álló jelenséget látnának benne. De ha nem is tartozik klasszikusaink közé, van akkora, hogy csak önmagával mérhető, és van olyan eredeti, hogy nem tűr semmiféle kaptafát. És ez az a pont, ahol egy író érdekelné, hogy mint művész mekkora, az máshol dől el.

Mécs legtipikusabban *korunk költője*: ezüstkori költő. Ma lehet valaki romantikus vagy klasszikus, barokk vagy puritán, őstehetség vagy intellektuális költő, egyformán „korszakban“ érezheti magát, meglesz a közönsége. Mécs az ezüstkori embernek ír. Ezek ma sokan vannak. Nagy kultúrák árnyékában élnek, melyet már nem ismernek és nem is értékelnek egészen, terhes is nekik. Emberi életet akarnak élni elsősorban: *kisemberi életet*. Hidegnek és ridegnek érzik egy kissé a világot, ezért mindazt szeretik, ami meleget hoz nekik és megszépíti életüket: a hitet, mely a szív ügye is, a művészetet, mely könnyű nyelven beszél, a meleg szót, mely egyszerre testvérré avat idegeneket, és a jó ember a legnagyobb érték az ő szemükben. Jól érzik magukat a templomban és szentnek tartják a családot, de otthon vannak a moziban, korzón, színházban, strandon, futbalmérkőzésen, jazzt hallgatnak a rádión, olvasmányuk az újság és magányban nagyon unalmas lenne nekik a világ. Nem érzik magukat „modernnek“, de mindenestől benne élnek a mában.

Íme, ez Mécs tábora. Nem klasszikusokon és dekadenseken nevelődött raffinált ízlésű közönség, mely izgalmakat, „tisztá“ művészetet vár az írótól. Ők nem nevelődtek esszéeken, és nem tudnak utánajárni a költőnek, nem érdeklik őket a műhelytitkok; ők elsősorban melegezni akarnak az író szívében, és legfeljebb azt várják, hogy róluk szóljon az ének. Mert ezt a világot, a saját világukat ismerik ők, a többitől elég annyi, ha kipillanthatnak a költő-vágta ablakokon. Ezekhez van küldetése Mécsnek, az ő nyelvükön beszél, az ő világukat éneklí, egy kissé — valljuk meg mi, klasszikus-olvasók is — valamennyiünk világát. Hiszen valamennyien ezüstkorbán élünk: fáradtak vagyunk, és ugyanakkor egy új világba lendülünk. Az aggastyánok és a kamaszok érintkező korát magunkban is érezzük: mi magunk is ide is, oda is tartozunk. Vannak pillanataink, mikor nem érünk rá, vagy nem tudunk elmélyedni: ilyenkor ott hagyjuk a nagyokat, a komolyakat, és Mécs László után nyulunk. Jól esik olvasnunk azt, akiben a költészet pihenteti próféta-szárnyait, és „nagy vers“ helyett *költői riportot ad a társadalom szívéből*.

Mécs költészete nem klasszikus-receptű költészet, mégis az tűnik fel benne először, ami a művészetre tartozik: ahogyan beszél. Az elnyúló sorokban és elnyúló költeményekben nincsen kiméricskélve semmi. Elemi ömlés és áradás tobzódik minden lapon. Csupa hosszú sor, csupa hosszú vers. Nincs ilyen kiadós verskötet a magyar irodalomban. Majdnem annyi az olvasnivaló benne, mintha prózai szöveg borítaná a hétszázötven lapot. Csak Tóth Árpád dolgozik ilyen hosszú sorokkal. De őnála tartalom és forma egymásra van szabva, feszesen áll, míg Mécsnél inkább a *lezser-szabású versek* a feltűnőek. De ebben aztán mester. Legtöbb versében csupán költői vázlatot ad, mely mintha abamaradt volna a verssévelés útján, és mi most csak félszemmel olvassuk, mint egy könnyed novellát, de egyszer aztán megállít az olvasásban egy megdöbbenő sor a vers vége felé. Kiemelkedik, mint valami dóm a lapos tájon, s egyszerre nem üres a vers. Ezt a sort ismételtelen elolvassuk, s egész nap vele foglalkozunk. Külön izgalom ez a sorok váratlan kiugrása (*A csónak, Az ócska zongora balladája, Írástudók között*).

Könyvtáram legkedvesebb könyvei közé tartoznak a nagy meseterek rajzgyűjteményei. Egy fej, egy kéz, egy arcél, vagy néha csak a horizont merészen meghúzott vonala a megkapó a rajzon; a többi elnagyolt, engedi, hogy ez az egyetlen sikerült vagy kidolgozott rész érvényesüljön, a többi csak keretet, környezetet ad neki. Ilyen vázlatok Mécs versei, de alig van „gyenge“ verse, ahol ne találkoznék egy felöltő sor. Néha többet ér egy ilyen vers, mint pedáns poéták komolykodó egész költeményei. Egy vázlatot inkább bekeregetünk, mint egy iskolásan megfestett „kompozíciót“. Egy sikerült Mécs-sor tovább motoszkál bennünk, mint némelyik kortárs „hibátlan“ költeménye.

De a vázlatok sorát befejezett rajzok, „végig jó“ versek szakitják meg: *Rohanás a tavaszba*, *A királyfi három bánata*, *Egyszerű példa a varjakról*, *Örök banalitás*, *Vigyázz állásban*, *Holdkóros arc-cal lépeget a csend* stb. Ezek a mindnyájunk Mécs-versei. Sodróak, feledhetetlenek, első soruktól lekötnek, s ezek azok, melyekkel egy sajátos költői egyéniség belépett és helyet biztosított magának az irodalomban.

Legnagyobb részük a kötet első felében van. De Ady összegyűjtött verseinek is első száz lapján találjuk a legjobban vérünkkel vált Ady-verseket. A Vörösmarty- és Arany-féle öregkori költői újjászületések és fellángolások ritka esetek. Öbennük több költő élt és érett meg, a legtöbb költőnek csak egyszer van tavasza, némelyiknek egyszer sincs, csak versei szaporodnak, melyek nem hiányoznak senkinek, s nem fogannak meg senkiben.

A könyv második felében is „Mécs“-versek vannak. Ugyanaz a „járás“ és ugyanaz a melódia jellemző rájuk is. A lézser-versnek néha még a varrata is felfeslik, bomlott vers lesz belőle, de még ilyenkor is megragadó benne a *Mécs-hangulat* (Sáros, szeretlek!).

Olvasóit talán épen ez a *hangulat* bilincseli le legjobban. Mécs világa valóban külön világ: benne örökös tavasz van, és mindenki fiatal. És a fiatalabbnak mindig több volt a szabad, mint az öregnek; a kamasz még nem érzi a törvény súlyát, vagy ha súlyos neki a törvény, egy kicsit leteszi a terhet a válláról. De félszemét rajtahagyja, visszatér hozzá, csak jól esik egy kicsit tudatosan a tilosban járni. Flört és vezeklés így váltogatják egymást ugyanabban a versben: ezüstkorban vagyunk.

Mécs-országban a kalapjuk mellett ibolyaszállal járnak az emberek, fényeső zuhan a tájra, ezüst tavon, arany tavon piros csónak úszik, „pipacstócsa“ áll a vetésben, fölötte ibolya-méh röpköd, aztán rózsaszín köd ereszkedik a tájra, és piros úton jár a rubintos szívű ember. Színes itt még a lélek is: ahol barna a harmat, ében a víz, kék lehet ott az öröm is.

Ebben a világban minden beszédes szimbolummá válik: a vonat, a lakodalom, a pince, a méhes, a vén zongora, melyen a halott kántor fekszik, a fán gubbasztó varjak, a kirakat, a mesgye, a cséplőgép, a kirándulás, a kakasülő, a hordár, a nyirfák, a pisztráng, a menetrend, a forgószinpad. Amihez az ibolyaszemű költő hozzányúl, az megelevenedik, de nem úgy, mint Andersen meséiben vagy Ady szimbolumaiban, hanem a *szív módján*: az érzelem keresi meg a szálakat, melyek összekötnek minket a külső világgal.

Ezek a fonalak idegszálakká válnak, behálózzák az érzéketlen dolgokat, beléjük nőnek, és nagy tanulságokat közvetítenek, melyek megvannak ugyan az evangéliumban is, de a huszadik század gyermek-embere az élet nagy titkait szívesebben tanulja meg a nyirfák, a pisztrángok, a varjak, a hid és a méhes példájából.

Aki „költői riportokat“ ír a társadalom szívéből, annak mindegy, hogy jó vagy rossz a verse, azt az ezüstkoriak olvasni fogják. S épen ebben van Mécs egyik jelentősége: ő is azok közé tartozik, akik visszahozták nekünk az éneket, a verset.

Ady és Babits megtanítottak újra verset olvasni. Mécs pedig azoknak is meghozta a verset, akiknek alig van sejtelmük irodalomról: ezüstkori barbárok. Úgy olvassák őt, mint a középkor olivasta a maga verseit: lelki szükségletből és épülésből. „Olvassátok, mert szép“, — ebben a középkori lapszéli jegyzetben sűrűsödik össze Mécs olvasóinak „esztétikai“ véleménye. És ez a szép gyakran nem irodalmi szépség: csak annyit jelent, hogy a versben önmagára talált a „primitív“ olvasó.

Mécs másképpen is visszahozta az éneket, mint Ady és Babits. Hiszen a vers valamikor valóban élő szó, ének volt. S különös, hogy épen az a költő tette az élő szó sikerévé a verset, aki a leglazábban versel, akinek ősei nem a görög vagy a római fuvolazenés *carmen*-írók, hanem a *commedia dell' arte* szelleme, a rögtönző Amade Lászlók vagy legmagasabb fokon és nem utolsósorban a *trubadúrok*. Formában is, de szellemben talán még inkább.

Mécs hivatását tisztán látja, nem érzi magát vátesznek, még az apostolságot sem szívesen vállalja. Az elefántcsonttorony lakója pedig semmiképp sem akar lenni, mert „az életvíz nem zúg alattuk“, maguknak énekelnek az ilyen költők. Ő az emberi szíveket keresi: „balzsamot dalol“ korának. S ha hangjára és stílusára azt mondják, hogy „próféta és kamasz“, hát azt is vállalja. Legjellemzőbb versei is ezt a kettősséget mutatják (a címek is mennyire rá vallanak), s tartalmuk szerint magukba gyűjtik mindazt, ami örök, melegen emberi és hozzánk tartozó. (A már említett „nagy“ verseken kívül: *A tenger fekete és mély marad, A bűvész, Vagyunk, Mi van a kirakat mögött? Szegény ember kertecskéje, Az örök mozdulat, Anya kell, Cséplés, Kamaszok, A gyermek játszani akart, Vigilia, Költői riport a társadalom szívéből*.)

Ilyen látásmód mellett még a hagyományos tárgyak is átváltoznak: mást kapunk, mint a megszokott és hagyományossá vált címek sejtetni engednek. Lisieuxi Szent Terézke Mécs versében gyermek, aki babáival játszik, és megsímogatni való fejecskéje van (*A megszentülés balladája*), Jónás próféta ifjú legény, aki piros ruhában jár az élet tengerpartján, és nem akarja vállalni a prófétasorsot, mert „még nem élt“, s várnak rá a „mámor-gerezdek, várnak a hajók, nóták, szerelmek“ (*Jónás próféta*). Heribaldban pedig ösét köszönti a költő (*Heribald*). Ez a Heribald nem fut el a „zord aszkétákkal“, ott marad a korhely barbárok között és először nevetésével, bohóckodásával hódítja meg őket, aztán meg az „Egyház borát“ adja nekik. A „térítésnek“ ezt a módját vállalja a költő is: *a nevetés aranyhídjával a szíveket Krisztushoz igazítani*.

Fantáziája nemcsak a tárgyak, helyzetek, szimbolumok, vonatkozások felfedezésében kifogyhatatlan, hanem a neki való szavak és szóösszetételek megelégszésében is. Nem is kell a verset elolvasnunk, már egy jelző, egy szócsoport is megteremti a Mécs-hangulatot; úgy érezzük, mintha ilyen csomópontok köré gyűlne aztán a vers. Mennyire csak az övéi ezek a szavak: „gyermekszemű Április“, mely mozgat „avas szívet“, „pipacsok pirosan kacagó sellő serege“, „szívek puha fészken pihésednek a vágyak“, „a szemkacsintás kék tüze“, a bimbók „piros, jövős virágtojások“, „a gyermekdal piros patakja“, a táncoló párok neki „erotikus erdő“, a fecske „rácikázta magát az égre“, az ősz „a szőrösszívű végrehajtó“, „tavaszló szívünk rózsát ingat“, a leány szíve „piros üvegharang“, „az ősz bohócként lovagol a fák közt, színes konfetti: lomb hull mögötte“, a tengerszem „fenyőfapillás“, az éji csendben a dobogó madárszívek „kis piros dobok“, a hold a „mesék arany narancsa“, mely az „éj fekete fáján függ“, a tavaszi szél „az emberből csellót csinál“ és „ibolyás melódiákat vonóz rajta.“

Mintha meseillusztrációkat írna át valaki szavakba ezekben a szó-képekben. Színek, hangok, illatok, mozdulatok élnek a versekben, melyek összes érzékszerveinket foglalkoztatni akarják. Valóban nem intellektuális költészet Mécs költészete. Primitíveknek készült modern *biblia pauperum*. Minden verséhez két-három rajz kívánkozik, kiélhetné magát bennük a legcsapongóbb rajz-fantázia is. Evangéliumi levegő jár ezekben a képekben és vonatkozásokban, de ez az evangélium egy kicsit *apokrif*: egy kis profán íz van mellette adva. Ez is ezüstkori szokás.

Miben áll Mécs László újítása?

1. Új típus jelenik meg vele az irodalomban: a *gyermekszemű apostol*. A világot legkönnyebben a gyermekek tudják megváltoztani. A gyermek még a helyesírást sem tudja, de tud olyat mondani, hogy a felnőttek zavarukban megnémulnak tőle: a gyermek szent naivsága és erkölcsi fölénye kort, műveltséget, tekintélyt erőben meghalad. A gyermekszemű apostol verselése, művészi helyesírása talán nem kifogástalan és gáncs nélküli, de a szív pótolja a művészi hiányokat. S ha rezonáló szívre talál, többet ad neki, mint a magyar klasszikusok teljes gyűjteménye. Senkinek a versén jobbra nem lehetünk annyira, mint az övé. Nem gyönyörködtet vagy nem gyötör meg úgy, mint a legnagyobbak, de közelebb hozza az embereket egymáshoz.

2. Ő a mi modern ezüstkori *Theokritosunk*. Nem népi író, és semmiféle problémára sem hívja fel a figyelmet: csupán szereti a népet. A paraszt nem a testével, hanem a lelkével lesz ennek a költészetnek tárgya: „benne áldatnak meg a földnek lakói“ (*A paraszt, Búcsúsok*). De ez a keresztény Theokritos jól tudja, hogy a paraszt is csak „baldvégzetű Ádám“ s épezért nem benne vár számunkra az idilli rész, hanem a környezetében: a természetben. A vizek, virágok, rétek, állatok lesznek itt az örök emberi lélek tükrei és oktató példái. Mintha nem is a köztük élő paraszt, hanem ők őrizték volna meg tisztábban a Teremtő „szándékait“, a paradicsomi tisztaságot.

3. Mécs verseiben a *trubadur-költészet* is föltámad. Az apostol, aki ibolyaszálat visel a kalapja mellett és akinek piros harang a szí-

ve, maga is ifjú ember, mint az ő Jónás¹ prófétája, és két szeme szívesen „ámul minden élet-mozduláson“. Nincs szerelmi lírája, de egy kis gyűjteményt lehetne összeállítani verseiből a Magdolnákról „kiknek nincs még könnye“ és „Éva leányáról“, ki a tükörben sokáig nézegeti „a ragyogó szemekbe rejtett két mennydarabkát, a szűz cseresznye-szájat, s a Bibliában is jól megdicsért többi báját“. Trubadúr-költészetének végső mondanivalója az *Anyá kell*. E nemű versei a részletekben mégis nagyon emlékeztetnek a reneszánsz festők vallásos tárgyú képeire: az élet teljessége túlon túl képviselve van rajtuk. De hát ezüstkorbán vagyunk: az Amor és Psyche történetét és az eleuziszi misztériumok leírását ugyanabban a kötetben olvashatjuk.

4. Mécs verseiből az aszkétaság himnuszai hiányoznak, de annál inkább *ünnepel bennük az élet*. Szinte külön szentséggé válik minden, amit a vér hullámai járnak át. Azt is mondhatnók, hogy a Mécs-féle életigenlés verseiből egy keresztény Nietzsche arca bonthatozik ki. Ennek az életigenlésnek alapja: nil humanum a me alienum puto, s a humánumban szívesen megy el a végső határig, a mesgyéig, a szakadék széléig, ahol a Christianum és a Paganum a távolból néző szeme előtt már szinte összefolyik. Ha lakodalomban van, érzi, hogy egy „bíborhullám“ elborítja, s „izenget már utána a nagy ördög árok“ (*Lakodalomban*). Ha magába figyel, „ős életes kacagásokat“ hall a lelke mélyén (*A rokon szeretet hintáján*). A *Fekete mithologia* nagy vallomását pedig az „Öröm-cézár“-ról akár Ady is megírhatta volna:

Nagy dithirambos diadalhajóján
vonul a kínok, könnyek tengerén
Öröm-cézár pirosló hajnalórán.

En hullatom a könnyek tengerére
életszerelmek ezer himnuszát:
ne lássa senki, hogy foly szívem vére.

Pacsirtadalból és cigányzenéből
van szöve a vidám vitorla-szárny
s daloktól duzzad és vágyak szelétől.

Mert halálvemhes, zord fantáziám
előtt minden tárgy: gyötörő szimbolum
s így nő fekete mithológiám.

Árbóca: bolond, bimbózó husáng
kivágva április víg erdejéből
s a kormányruánál ül az Ifjúság.

(...Csak temetőbe visznek az utak,
a szobám kriptá, ágyam ravatal,
s az óra mindig csak halált mutat...)

En sokszor látom: piros üzenetje
sokszor dalol felém, míg fogva tart
az életemnek fekete szigetje.

Szobámból így kintzó kamrárt csinál
ezer sejtelmek derésén a lelkem,
s örökké fojt a bús halál-hinár.

En dalaiban ezerszer üvöltöm
Öröm-cézár nagyságát s ami szép
és édes lappang égen és a földön

Hiába bölcsek tudománya, hit:
ha földrengést csinál az idegjáték,
ledönti a logika lábait...

...Kínos-kalitkás fekete rigó
rikkantom mégis: éljen Öröm-cézár,
szent minden mámor, lakzi, dárídó!

Mécs költészete is az élet tudományát hirdeti, mint Nietzsche művei: *vidám tudomány*. De nem pogány módra Krisztus nélkül szereti a világot, hanem összegyűjt minden virágot, ami a földön terem, még a vadócból is rózsát csinál, és mindent odarak a Krisztus-kép köré: *dicsérje minden a maga módján Istent*.

Mécs költészete nem hibátlan költészet; néha alig tudjuk megkülönböztetni a prózától, s ami széppé teszi, az nem mindig irodalmi „kellék”: talán többször inkább csak meleg humánus, mint formai poétikum. Korai volna még az ítékezés fölötte, korai volna felvetni a nagy kérdést: *was bleibt?* Bizonyos, hogy nem az a döntő, hogy milyen mélyre tud Mécs leszállni a próza felé, hanem az, hogy milyen magasra tud emelkedni legjobb verseiben. Ilyen „magas” énekei is vannak: ki hármát, ki ötöt, ki tizet zárt a szívébe közülük. Ezek között lehetnek olyanok is, melyek az irodalmi örökévalóság számára érnek. Ezekben is akadhat formahiba (ami a költészetben mindig a lényegét érinti), de tudjuk, hogy sok gáncstalan költő süllyedt el már az ismeretlenségbe, a középkori himnuszok pedig — gyakran „analfabéta” szerzők művei — még élnek. A költészet titokzatos mesterség, s a költők sorsa sem a poétikai nivón dől el mindenestől. A vers „ifjú szivekben” él tovább, s az ifjú szivek biztosabb zálogai a jövőnek, mint a szkémákkal dolgozó esztétikusok jövődölései.

MEGYER JÓZSEF

A kőolaj mint világhatalom

NINCS EGÉSZEN száz esztendeje, hogy 1895-ben *Drake* amerikai ezredes Pennsylvániában az első kőolajkutató fúrta. Talán maga sem sejtette, hogy mivé nő vállalkozása, hiszen addig a kőolajat legfeljebb mint rheuma, rák és tüdőbetegség elleni csodaszert ismerték. Valóban nehézkesen indul meg a termelés, de mindinkább nő az érdeklődés a drága cethalolaj helyett világításra kitűnően használható petroleum iránt. Ma már 290 millió tonna az egész világ évi kőolajtermelése. Ha ezt a mennyiséget egymáshoz kapcsolt kőolajszállító vasúti kocsikba töltենék, a kocsior négy-szer ölelné körül az Egyenlítő táján Földünket. Az egy év alatt termelt kőolaj értéke a legolcsóbb amerikai árakban számítva is 7.5 milliárd pengőt tesz ki. Ez az összeg megegyezik az egész világon napjainkig termelt összes arany értékével. Ebből az adatból is láthatjuk, hogy jogosan nevezték el a kőolajat „folyékony aranyrak”.

Szinte szédületes az a fejlődés, amelyet a kőolajtermelés az első kút fúrásától a mai napig megtett. Napjainkig 1,700.000-nél több kőolajkutató fúrta s ezekből 890.000 esik az Északamerikai Egyesült Államok területére. Csak az Egyesült Államokban levő kutak fúrása 13.5 milliárd dollárt emésztett fel (1 kút fúrása Amerikában átlagosan 15.000 dollárba kerül). A kőolaj legnagyobb részét csöveken szállítják tovább: az amerikai kőolajvezetékek hossza csaknem 180.000 km s az ilyen hosszú vezeték négy és félszer ölelné körül Földünket. A kőolajvezetéken évente 165 millió tonna olajt lehet szállítani és pusztán a vezeték megtöltésére 400.000 tonna kőolaj szükséges. A vezetéken feldolgozó üzemekbe kerülő kőolaj feldolgozása csak az Egyesült Államok területén 1,200.000 embert foglalkoztat.

Szinte vég nélkül folytathatni az ilyen és hasonló adatok fel-